

شاخصه های تنبیه در کودکان

سیده زهرا میرحسینی^۱

^۱ - پایه ی پنجم تمام وقت مقطع سطح دو، حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)

چکیده

تنبیه عبارت است از آگاه ساختن کسی برامری، هشیار ساختن، واقف گردانیدن به چیزی، مجازات کردن. تنبیه یکی از ابزارهای تربیت است که امروزه سخنانی در آسیب های آن بیان می کنند. آنچه قابل دفاع است این می باشد که تنبیه می تواند فوایدی داشته باشد.

در این مقاله روش جمع آوری اطلاعات به صورت اطلاعات کتابخانه ای و روش پردازش آن توصیفی-تحلیلی می باشد. از مهمترین یافته های تحقیق این که شاخصه های تنبیه در کودکان می باشد؛ عبارتند از: عدم تنبیه کردن همزمان پدر و مادر، پنهانی بودن تنبیه، عدم انتقام گیری در تنبیه، تنبیه، رفتار کودک نه شخصیت او، عدم سرزنش زیاد در تنبیه، متناسب بودن تنبیه با سن کودک، تعیین چارچوب و قوانین واضح با ثبات و یکسان برای کودک، عدم تنبیه بدنی نمودن کودک و حذف امتیازات کودک می باشد.

واژگان کلیدی: تنبیه، کودک، تربیت، تربیت اخلاقی

مقدمه

خانواده بیشترین تاثیر را بر شکل گیری رفتار و شخصیت کودک می گذارد. به طوری که اگر از همان ابتدای کودکی تربیت درست کودک انجام نپذیرد، کودک در نوجوانی دچار ناهنجاری هایی خواهد شد. یکی از مهم ترین اصول تربیتی تنبیه کردن کودک است وقتی که او کار نادرستی انجام می دهد. اما اینکه چگونه کودک را تنبیه کنیم بسیار مهم است.

در تربیت اخلاقی کودک، به مربی حق ارزیابی متربی داده می شود تا به سنجش و محاسبه رفتارهای وی بپردازد و برای اینکه این ارزیابی دارای ضمانت اجرا باشد نیازمند روشهای مختلف تربیت هستیم که از جمله آنها تنبیه است و شایسته است که در این باره شاخصه های تنبیه در کودکان را بلد باشیم. منظور اصلی از تنبیه رو به رو کردن کودک با نتایج رفتارش و پیدا کردن راه هایی است برای این که او یاد بگیرد، آن نتایج ناخوشایند را دوباره تجربه نکند. به کودک بیاموزد یک رفتار به چه دلیل نامطلوب به حساب می آید و چرا به او می گویند آن را انجام ندهد. تنبیه باید به صورتی انتخاب شود که فرصت اصلاح رفتار و جبران پیامدهای آن را در اختیار کودک قرار دهد، تا او بتواند رفتار درست را تشخیص بدهد، تمرین کند و در آن ماهر شود.^۱

تربیت صحیح و نحوه درست تنبیه کودکان به او مهارت های جدیدی می آموزد، مانند نحوه مدیریت رفتار، حل مشکلات و مقابله با احساسات ناراحت کننده. تنبیه صحیح به بچه ها کمک می کند از اشتباهات خود بیاموزند و راه های اجتماعی مناسب برای مقابله با احساسات مانند عصبانیت و ناامیدی را به آنها آموزش می دهد. تکنیک های تنبیه موثر شامل استراتژی هایی مانند تایم اوت یا حذف امتیازات است. هدف این است که به کودکان یک پیامد منفی را به صورت واضح توضیح بدهیم که به آنها در تصمیم گیری بهتر در آینده کمک کند. تنبیه مناسب رویکردی مقتدرانه دارد. آموزش نظم و انضباط سالم شامل ارائه قوانین واضح و پیامدهای منفی مداوم به کودکان در هنگام شکستن قوانین است. پیامدها نیز به زمان حساس هستند. بنابراین، در حالی که تنبیه غیر اصولی ممکن است شامل حذف تمام وسایل الکترونیکی توسط والدین به طور نامحدود باشد، تنبیه اصولی ممکن است شامل ممنوعیت تماشای تلویزیون به مدت ۲۴ ساعت در زمانی که کودک از خاموش کردن آن امتناع می کند باشد.^۲

^۱ -پورحسین، تنبیه و تشویق کودکان خردسال، ج ۱، ص ۲۹.

^۲ -آرمیده و مهدیان، تشویق و تنبیه با عنایت به فقه شیعه اثنی عشری، ج ۱، ص ۱۰۰.

عرفانی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان شیوه‌ها و شرایط تشویق در تربیت اخلاقی کودک از منظر آیات و روایات به این نتیجه رسیدند که تشویق بجا و مناسب موجب ایجاد انگیزه، شوق، اراده و عزم در فرزندان می‌شود و آنان را برای انجام کارهای بزرگتر آماده می‌سازد. در واقع تشویق نردبان پیشرفت و موفقیت آنها است.

قاسمی و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی تحت عنوان بررسی برخی مشکلات رفتاری ناشی از تنبیه بدنی توسط والدین در کودکان دبستانی به این نتیجه رسیدند که مادران خانه دار و دارای سطح تحصیلات پایین تر بیشتر از تنبیه بدنی استفاده می‌کنند و مشکلات رفتاری مثل پرخاشگری عملی و کلامی، گوشه گیری و عدم همکاری در کودکانی که توسط والدین تنبیه می‌شدند نسبت به آنها که تنبیه نمی‌شدند به طور معنی داری بیشتر بود. آموزش اثرات بد تنبیه بدنی بر جسم و روح کودک به والدین و نیز آموزش روشهای تربیتی مثبت به آنها می‌تواند در کاهش استفاده از تنبیه بدنی به عنوان یک روش تربیتی موثر باشد. پرستاران کودک و بهداشت جامعه در صورت داشتن مهارت و اطلاعات لازم می‌توانند در این زمینه نقش بسیار موثری ایفا کنند.

۱- مفاهیم

۱-۱- تعریف واژه تنبیه در لغت و اصطلاح

در لغت: به معنای آگاهانیدن، بیدار کردن، واقف گردانیدن به چیزی و آگاه و هوشیار کردن آمده است.^۱ برخلاف برخی نظام‌های تربیتی، از نظر اسلام و قرآن، اصل تنبیه به طور مطلق محکوم نبوده، بلکه در جای مناسب خود لازم است. ^۲ یکی از روش‌های بازدارنده خداوند در قرآن، بازگو کردن داستان‌های اقوام، ملل، یا افرادی است که به علت سرکشی و طغیان و عدم تسلیم در برابر اوامر الهی به عذاب‌ها و عقوبت‌های سخت مبتلا گشته‌اند.

۱ - دهخدا، ، لغت‌نامه دهخدا، ج ۴، ص ۶۱۴۹.

۲ - خانواده و تربیت کودک، ص ۳۸۹.

کتک زدن کودکان به دلیل رفتار نادرست، روش انضباطی منتخب برای بسیاری از نسل‌ها، در فرهنگ‌های بی‌شماری بوده است. در برخی کشورها، تنبیه بدنی کودکان هنوز در خانه و در مدارس دولتی قانونی است.^۱

۲-۸-۱-۲- نظر الیزابت تی گرشوف در ارتباط با عدم تنبیه بدنی کودکان

الیزابت تی گرشوف، نویسنده، دکترای روانشناسی می‌گوید: «فرزندپروری فوق‌العاده چالش‌برانگیز است. اما اگر به انجام کارهایی ادامه دهیم که تحقیقات به وضوح نشان داده‌اند کار نمی‌کنند و به کودکان آسیب می‌رسانند، چالش‌برانگیزتر است».^۲

۲-۸-۲-۲- مطالعات درباره تنبیه بدنی

مطالعات تحقیقاتی بی‌شماری در مورد تنبیه بدنی در ۲۰ سال گذشته با نتایج متفاوتی انجام شده است. این واقعیت رمزگشایی تحقیق را برای والدین، متخصصان سلامت و سیاست‌گذاران چالش‌برانگیز می‌کند. چیزی که این مطالعه اخیر را متفاوت می‌کند این است که محققان بیش از ۱۶۰۰ مطالعه قبلی را بررسی کردند. و آن‌هایی را انتخاب کردند که تنبیه بدنی کودکان را مورد بررسی قرار داده و پس از آن کودکان را پیگیری کردند. آن‌ها ۶۹ مطالعه را برای یافتن پیامدهای مرتبط با تنبیه بدنی تجزیه و تحلیل کردند. محققان شش موضوع اصلی را پیدا کردند. در این جا نگاهی دقیق‌تر به یافته‌های برتر آن‌ها داریم.^۳

۲-۸-۳-۲- مطالعات در ارتباط با عدم تنبیه بدنی کودکان

الیزابت گرشاف، دانشیار توسعه انسانی و علوم خانواده در دانشگاه تگزاس در آستین، می‌گوید:

ما متوجه شدیم که تنبیه بدنی با پیامدهای زیان‌آور ناخواسته همراه است و با رعایت فوری یا طولانی‌مدت‌تر، که نتایج مورد نظر والدین هنگام تنبیه فرزندانشان است، همراه نیست.

^۱ -پرهیزکار، همان، ج ۱، ص ۱۶۹.

^۲ -گرشف، توقف تنبیه بدنی، ج ۱، ص ۱۲۰.

^۳ -گرشف، همان، ج ۱، ص ۲۰۵.

به عبارت دیگر، تنبیه نه تنها بر اطاعت تأثیر نمی گذارد، بلکه به «افزایش رفتار ضد اجتماعی، پرخاشگری، مشکلات سلامت روانی و مشکلات شناختی» کمک می کند.^۱

۲-۸-۴-عدم تنبیه بدنی کودکان حتی با وجود رفتارهای ضد شما

آلن کازدین و استرلینگ، استاد روانشناسی و روانپزشکی کودکان در دانشگاه ییل می گوید: «شما نمی توانید کودک خود را به علت رفتارهایی را که نمی خواهید ببینید تنبیه کنید»، بنابراین، «بر اساس تحقیقات نیازی به تنبیه بدنی نیست. کازدین اطلاعات خود را به شیوه ای صریح و صریح به پایان می رساند^۲:

ما از یک تکنیک موثر دست نمی کشیم. ما می گوییم که تنبیه چیز وحشتناکی است که کار نمی کند.^۳

تنبیه بدنی، از جمله کتک زدن، ممکن است در کوتاه مدت موثر باشد. توضیح این اثر نسبتاً ساده است. این به این دلیل است که کودکان می ترسند والدین آن‌ها را بزنند. به گفته کازدین، دلیل اینکه تنبیه بدنی در دراز مدت جواب نمی دهد، این است که کودکان مکانیسم تنبیه یا پاداش توسعه یافته ای ندارند. از این رو، کودک نمی تواند رفتارهای خود را به دنبال تنبیه بدنی تغییر دهد.^۴

۲-۹-حذف امتیازات کودک

یکی از راهکارهای موثر در تنبیه کودکان کم کردن امتیازات کودک است. به عنوان مثال زمانی که کودک نمرات کمی در درس هایش کسب نموده است. شما می توانید ساعات بازی ویدیویی او را تا زمانی که نمرات بهتری کسب کند محدود نمایید.

وقتی صحبت از تنبیه مناسب می شود، نظرات والدین متفاوت است. برخی از والدین رویکرد سختگیرانه‌ای را انتخاب می کنند، در حالی که برخی دیگر ملایم تر هستند. یکی از نمونه‌های تنبیه کودکان که برای همه خانواده‌ها مناسب است، حذف امتیازات کودک بدرفتار است.

^۱ -گرفش، همان، ج ۱، ص ۱۵۰.

^۲ -کازدین، همان، ج ۲، ص ۹۰.

^۳ -کازدین، راهنمای عملی درمان مشکلات رفتاری کودکان و نوجوانان، ج ۲، ص ۱۰۰.

^۴ -آرمیده و مهدیان، همان، ج ۱، ص ۱۶۱.

به عنوان مثال، اگر نمرات کودک به دلیل انجام ندادن تکالیف افت کرده باشد، زمان بازی‌های ویدیویی را محدود کنید تا هنگامی که بتواند نمرات بهتری بگیرد.

در نظر داشته باشید شما می‌توانید امتیازات کودک را تنها به عنوان نوعی تنبیه از او بگیرید نه اینکه نیازهای اولیه کودک را حذف نمایید. قطع کردن و محروم کردن کودک به مدت طولانی به طور کامل از تفریحات و دیدار دوستانش، محروم کردن کودک از خواب، تغذیه کافی و ... نوعی کودک آزاری محسوب می‌شود.^۱

نتیجه‌گیری

یکی از شیوه‌های تربیت استفاده از تنبیه است. تنبیه عاملی برای جلوگیری از کارهای زشت و ترک عاداتهای نکوهیده است. بی‌شک استفاده از عامل تنبیه در تربیت فرزند مفید و ضروری است. استفاده از این روشها نه تنها در دوران کودکی بلکه در تمام مراحل زندگی انسانی لازم و مفید است.

به آنچه که از برخی از روانشناسان و مربیان نقل شد روشن است که در روانشناسی نیز تنبیه، حتی تنبیه بدنی، بکلی مطرود و ممنوع نیست بلکه در مواردی آن را جایز و حتی لازم می‌دانند. گرچه این روش مطلوبیت اولی را ندارد. یعنی مادام که برای تربیت کودک از روش‌های دیگری بتوان استفاده کرد بهتر است از این روش استفاده نشود و چه‌بسا اگر از روش‌های دیگر به نحو صحیح استفاده شود هیچ‌گاه نیازی به تنبیه کودک حاصل نشود ولی در هر حال اگر در امر تربیت کودک از نظر مربی به تنبیه او نیاز شد تنبیه او جایز است و مضرات فرضی در برابر اصل هدایت و تربیت کودک از اهمیت چندانی برخوردار نیستند خصوصا اگر بتوان با استفاده از روش‌هایی مضرات فرضی را کاهش داد و یا حتی آنها را از بین برد.

^۱ -حسینی خواه، تنبیه بدنی کودکان در نظام بین الملل حقوق بشر و فقه امامیه، ج ۲، ص ۲۰۰.

منابع

*قرآن کریم

* نهج البلاغه

الف) کتب

۱. آرمیده، محمدرشید، مهدیان، اسماعیل، تشویق و تنبیه با عنایت به فقه شیعه اثنی عشری، تهران: انتشارات میراث ماندگار، ۱۳۹۷.
۲. آزمون، سعید، آقایی، مهدی، الگوی جامع تنبیه و تشویق کودکان و نوجوانان: راهنمای تشبیهی-تشویقی، تهران: انتشارات پژوهش های دانشگاه، ۱۳۹۵.
۳. پرهیزکار، علی اکبر، تشویق و تنبیه کودکان، قم: پیام دبیر، ۱۳۸۳.
۴. پورحسین، رضا، تنبیه و تشویق کودکان خردسال، تهران: نشر لک لک، ۱۳۸۹.
۵. حسینی خواه، سیدجواد، تنبیه بدنی کودکان در نظام بین الملل حقوق بشر و فقه امامیه، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، ۱۳۸۹.
۶. خوانساری، محمد، (آقا جمال)، شرح غررالحکم و دررالکلم، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه ۱۳۷۳.
۷. دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری در تربیت اسلامی، تهران: ذکر، ۱۳۸۰.
۸. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: مؤسسه لغت نامه و دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۹. شیرزانی، کیانوش، همتی، سهراب، تنبیه کودک (نگرشی بر کودک آزاری)، مشهد: سیمرغ خراسان، ۱۳۸۷.
۱۰. کازدین، آلن، راهنمای عملی درمان مشکلات رفتاری کودکان و نوجوانان، تهران: انتشارات نوشته، ۱۳۹۴.
۱۱. کشاورز، عباس، منصوری، فرحناز، تشویق یا تنبیه، تهران: نشر دانش، ۱۳۹۷.
۱۲. گرشف، الیزابت، توقف تنبیه بدنی راهنمای درمانگران و متخصصان، تهران: انتشارات ارجمند، ۱۴۰۰.

۱۳. لرستان، فاطمه، ولی زاده، فاطمه، طولابی، طاهره، و ساکی، ماندانا. بررسی برخی مشکلات رفتاری ناشی از تنبیه بدنی توسط والدین در کودکان دبستانی. یافته، قم: انتشارات پژوهش یافته، ۱۳۸۶.
۱۴. مجلسی، محمد تقی، بحارالانوار، جلد ۳، بیروت، دارالوفاء، ۱۴۰۳ق.
۱۵. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۵.
۱۶. موسوی، ابوالحسن محمد، (سید رضی)، نهج البلاغه، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۵.